

Nazwa zadania:

**WOŁYŃ I GALICJA ZA „PIERWSZYCH
SOWIETÓW” (1939-1941). LOSY LUDNOŚCI
I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**

**Projekt finansowany z budżetu państwa w ramach konkursu
Ministra Spraw Zagranicznych RP „Dyplomacja Publiczna 2024”**

Wartość finansowania: **96.000,00 zł**

**Ministerstwo
Spraw Zagranicznych**

Krótki opis zadania

**Zadanie publiczne
finansowane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP
w konkursie „Dyplomacja publiczna 2024”**

**Priorytet III.: Polska silna swoją wielowiekową historią
i wielokulturowym dziedzictwem. Upowszechnianie wiedzy o Polsce
ze szczególnym uwzględnieniem najnowszej historii Polski**

Projekt realizowany jest od 15 kwietnia do 15 grudnia 2024 r.

I. Cel badań projektu:

Celem projektu są działania na rzecz tworzenia pozytywnego klimatu do realizacji zadań polskiej polityki zagranicznej oraz wzmocnienia pozytywnego wizerunku Polski wśród społeczeństwa Ukrainy. Realizując projekt pragniemy przybliżyć Polakom i Ukraińcom tragiczny okres w dziejach obu narodów, jakim była zrealizowana w oparciu o pakt Ribbentrop–Mołotow sowiecka okupacja Wołynia w latach 1939–1941. Był to tzw. okres „pierwszych Sowietów”, który charakteryzował się niemal powszechnymi represjami wobec polskiej i ukraińskiej inteligencji, posłów do polskiego parlamentu, działaczy partii demokratycznych, duchownych Kościołów rzymskokatolickiego i prawosławnego. Na porządku dziennym były aresztowania, wywózki w głąb ZSRR, rozpalanie wzajemnej nienawiści między oboma narodami, przedstawianie Polaków, jako odwiecznych wrogów i wyzyskiwaczy narodu ukraińskiego, „złodziei ukraińskiej ziemi”. Zawiodły wówczas nadzieje Ukraińców, że nowy reżim potraktuje ich jako gospodarzy zajętych terenów. Dziś warto pokazać, że w okresie tzw. „pierwszych Sowietów” mieliśmy wspólnego wroga, a także to, że rozpalona wówczas nienawiść między Polakami a Ukraińcami, została później wykorzystana przez skrajny ukraiński ruch nacjonalistyczny w postaci tragicznych wydarzeń na Wołyniu. Tymczasem mieliśmy wspólnego wroga, który niszczył także ukraińską inteligencję, stosował surowe represje wobec ukraińskich polityków reprezentujących demokratyczne postawy, traktował społeczność ukraińską instrumentalnie. Mieliśmy więc wspólnego wroga.

Realizacja projektu polegać będzie na:

- 1) prowadzeniu kwerendy w archiwach polskich, głównie w Archiwum Państwowym w Przemyślu oraz w Archiwum Akt Nowych w Warszawie;
- 2) przygotowaniu 8 wykładów publicznych poświęconych tematyce zadania;
- 3) opublikowaniu 50 opracowanych dokumentów na stronie internetowej Instytutu i ukraińskiego partnera Lwowskiej Obwodowej Uniwersalnej Biblioteki Naukowej. Dane te na stronach internetowych będą utrzymywane i aktualizowane w kolejnych latach;
- 4) zaopatrzeniu ukraińskich bibliotek w wydane przez Instytut książki poświęcone stosunkom polsko-ukraińskim w czasach najnowszych;
- 5) wydaniu drukiem publikacji *Wołyń za „pierwszych Sowietów”*. *Losy ludności polskiej i polskiego dziedzictwa kulturowego. Zbiór dokumentów*, w której zamierzamy zamieścić ok. 100 dokumentów obrazujących politykę „pierwszych Sowietów”.

II. Ramy chronologiczne projektu:

Projekt obejmował będzie lata 1939-1941, czyli okres okupacji Wołynia przez tzw. „pierwszych Sowietów”.

III. Materiały będące przedmiotem analizy w projekcie:

Dotychczas PWIN prowadził intensywne kwerendy w archiwach historycznych i obwodowych w następujących miastach: Kijów, Równe, Łuck. Zebrano 1455 dokumentów, znaczną część z nich wydano drukiem w opracowaniu merytorycznym i przekładzie z języka rosyjskiego i ukraińskiego na język polski w 3 tomach *Wołyń za „pierwszych Sowietów”*. *Losy ludności polskiej i polskiego dziedzictwa kulturowego. Zbiór dokumentów*. Na opracowanie i wydanie czeka jeszcze ponad 100 posiadanych już przez nas dokumentów. Wśród zebranych przez PWIN akt znajdują się głównie akta śledcze i sądowe dotyczące osób uznanych przez NKWD za szczególnie niebezpieczne dla nowego systemu, a więc byłych

polskich wojskowych w tym kontraktowych narodowości ukraińskiej, funkcjonariuszy Korpusu Ochrony Pogranicza, urzędników państwowych, ale także zwykłych osadników narodowości polskiej oraz ukraińskiej. Byli sądzeni nawet za wyrażane jeszcze przed wojną poglądy antykomunistyczne. Najbardziej rygorystycznie traktowano podejrzanych o tworzenie na Wołyniu antysowieckich organizacji konspiracyjnych. Wyroki wydawane przez Kolegium Specjalne przy Ludowym Komisarzu Spraw Wewnętrznych ZSRR oraz Trybunał Wojskowy 5. Armii Kijowskiego Specjalnego Okręgu Wojskowego były surowe: od kary śmierci wraz z konfiskatą majątku po wieloletnie zesłanie do obozów pracy.

IV. Zespół realizujący projekt:

- 1) **Prof. dr hab. Stanisław STEPIEŃ** – historyk dziejów najnowszych, **kierownik projektu**, dyrektor Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego w Przemyślu;
- 2) **Dr Anna SICIĄK** – historyk kultury XIX i XX wieku, bibliograf, bibliotekoznawca;
- 3) **Mgr Bogumiła KOWAL** – historyk, archiwista;
- 4) **Mgr Anna ZELWAK** – filolog ukrainista, tłumacz;
- 5) **Lic. Ludmiła KOZŁOWSKA** – filolog ukrainista, tłumacz;
- 6) **Mgr Ryszard T. ŁAMASZ** – kierownik Biura Instytutu, koordynacja techniczna projektu.

Stronę ukraińską reprezentował będzie **Iwan SWARNYK** – dyrektor Lwowskiej Obwodowej Uniwersalnej Biblioteki Naukowej, który od wielu lat współpracuje z PWIN w Przemyślu.

V. Udział i sposób zaangażowania partnera zagranicznego w realizację zadania publicznego:

Partnerem zagranicznym do realizacji wspólnego projektu będzie Lwowska Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa / Львівська обласна універсальна наукова бібліотека która od wielu lat współpracuje z PWIN.

Lwowska Obwodowa Uniwersalna Biblioteka Naukowa w ramach realizacji zadania publicznego zobowiązuje się:

- 1) umieszczać na stronie internetowej www. informacje o realizowanym projekcie;
  - 2) promować projekt i jego efekty w środowisku ukraińskim;
  - 3) organizować we Lwowie promocje książek wydanych w ramach projektu;
  - 4) brać udział w przygotowywaniu do druku i opatrywaniu aparatem naukowym dokumentów publikowanych w publikacjach wydawanych w ramach projektu;
  - 5) przygotowywać tematyczne wykłady związane z problematyką projektu;
  - 6) prowadzić w bibliotekach kwerendę w poszukiwaniu informacji prasowych dotyczących represji sowieckich w latach 1939-1941;
  - 7) współpracować z Instytutem w zakresie kupna książek ukraińskich poruszających problematykę represji sowieckich w okupowanej ludności w okresie tzw. „pierwszych Sowietów”;
  - 8) kolportować (wysłać bezpłatnie) publikacje wydane w ramach projektu do bibliotek ukraińskich;
- Mamy nadzieję, że promować i rozpowszechniać dalej te wydarzenia będzie również środowisko dziennikarskie (jeden z beneficjentów programu).

VI. Główne zadania badawcze realizowane w projekcie:

Bezpośrednimi rezultatami projektu będą:

- 1) wygłoszenie 8 wykładów publicznych poświęconych tematyce zadania;
- 2) zamieszczanie na stronie internetowej Instytutu 50 opracowanych naukowo dokumentów obrazujących politykę Sowietów wobec Polaków i Ukraińców;
- 3) przełożenie z języka rosyjskiego i ukraińskiego ok. 50 opracowanych dokumentów zebranych w ramach projektu;
- 4) wydanie drukiem publikacji *Wołyń za „pierwszych Sowietów”. Losy ludności polskiej i polskiego dziedzictwa kulturowego. Zbiór dokumentów*; Format B 5, 500 egz.

Zainteresowanych powyższą tematyką zapraszamy do współpracy.

Zakończenie i podsumowanie projektu planowane jest w grudniu 2024 r.